

πρὸς διασκέδασιν μικρῶν νεφῶν, ὅσον ἡ πνοὴ διανοιῶν ἐξόχων, οἷαι ἡ τοῦ Μολιέρου καὶ ἡ τοῦ Βίκτωρος Οὐγίου.

Ἡ παροδικὴ παρανόησις ἦτις, ἐὰν δὲν ἐτάραξεν, ἐψύχρανε τοῦ ἀχίστον τὴν ἀμοιβαίαν φιλίαν τῶν δύο ἐθνῶν, δὲν εἶχε πολλὴν σπουδαιότητα καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἠδύνατο νὰ ἀπολύσῃ καταιγίδας. Προῦκειτο περὶ μικροῦ λαοῦ, περὶ οὗ ἦτε Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία εἰξεύρουσιν ὅτι ἔχει οἴκημα λίαν στενόχωρον καὶ εἰς τὸν ἀμφότεραι εὐχονται ὅρα ἤττον πνιγηρά. Οὐδεὶς ἐκολάκευσε τοὺς Ἕλληνας ὀλιγώτερον ἑμῶν· καὶ τοὶ δὲ ἔλπαι μοι εἶναι προσφιλεῖς, νέος ἔτι ἐφήρμοσα κατ' αὐτῶν, αὐστηρότερον ἔως τοῦ δέοντος, τὸ παλαιὸν ἀπόφθεγμα *qui bene amat bene castigat* (ὁ σφοδρῶς ἀγαπῶν καὶ σφοδρῶς παιδεύει). Δικαιοῦμαι λοιπὸν ὁπωσοῦν νὰ τύχω ἀκράσεως λέγων ὅτι ὁ λαὸς οὗτος εἶναι εὐφύεστατος, βέκτης καὶ ἀνδρείος καὶ ὅτι ἀνήκει ἀναντιρρήτως εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀπὸ τινων ἐτῶν προώδεσε κατὰ πάντα, καὶ ἰδίως κατὰ φρόνησιν. Εἶναι λοιπὸν ἄξιος νὰ ζήσῃ καὶ ἐν τούτοις ἡ διπλωματία δὲν τὸν ἐδημιούργησε βιώσιμον. Ἡ στενὴ χώρα, ὅπου τὸν περιέσφιγγαν, στερεῖται καλλιεργησίμου γῆς καὶ ὁμοιάζει ἄσκαρον ὄστου. Ἐὰν ὁ ὠραῖος οὗτος τόπος περιήλθεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν ταύτην καὶ τὰς ἀνυπερβλήτους οἰκονομικὰς δυσχερείας, δὲν πταίει ἡ ἀνηθρία τῶν νῦν κατοίκων, ἀλλ' ἡ ἀκηθία τῶν ἄλλοτε δεσποτῶν. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐλαττωμάτων, ἐφ' οἷς καίζουσι τοὺς Ἕλληνας, ἡ πρὸς τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα μακία, ἡ θεοσθηρία, τὸ φιλοτάραχον, ἡ ἀστάθεια, τὸ κατακτητικὸν πνεῦμα εὐρίσκουσι καὶ ἐξήγησιν καὶ συγγνώμην, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ εἰρηνικὴ ζωὴ ἐν τῷ κλωθῷ, ὅπου τοὺς ἐνέκλεισεν ἡ Εὐρώπη. Ὁ φυλακίζων σκίουρον ἐντὸς πλεκτοῦ κυλίνδρου θὰ εἶγεν ἄδικον καταρῶμενος τὸ μικρὸν ζῶον ὡς οὐδ' ἐπὶ στιγμῆν ἀναπαυόμενον.

Ἡ συγχάνει δικαία καὶ μεγάλῃμος Ἀγγλία ἐξετέλεσε μεγάλην τὴν πολιτικὴν ἠθικότητα πράξιν, ὅτε ἀπέθετο ἐκουσίως τὴν προστασίαν τῆς Ἑπτανήσου καὶ προσέθηκε τὴν ὠραίαν ταύτην ἐπαρχίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν μᾶς φαίνεται παράδοξον ὅτι δυστροπεῖ νῦν νὰ κάμῃ καὶ νέαν γενναιοδωρίαν ἐκ ξένης περιουσίας. Ἡ ἐπέκτασις τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι πλέον ἐφικτή, χωρὶς νὰ περικοπῇ ἡ Τουρκία, καὶ ὑμεῖς ἀνελάβετε νὰ σώσητε ὅτι ἀπέμεινεν ἐκ τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Οὗτος εἶναι ὁ λόγος δι' ὃν δὲν συνεφωνήσατε μεθ' ἡμῶν περὶ τῆς ἐρμηνείας εὐχῆς τινος τοῦ βερολινεῖου συνεδρίου. Ἡμεῖς μὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ δώσωμεν κατὶ πλειότερον, σεῖς δὲ κατὶ ὀλιγώτερον. Τὸ ζήτημα εἶναι περὶ μέτρου. Ἀλλ' ἡ μὲν Γαλλία εἶναι λίαν ἐχέφρων, ὥστε νὰ σῆς ζητήσῃ τὸ ἀδύνατον, ὑμεῖς δὲ λίαν

φιλάθρωποι, ὥστε νὰ μᾶς ἀρνηθῆτε τὸ δυνατόν.

Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Τούρκους δὲν συμφέρει νὰ εὐχαριστήσωσι τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ παράσχωσιν αὐτοῖς ἐνασχόλησιν ἐπὶ πεντηκονταετίαν. Ἐπιθέσατε αὐτοὺς κυρίους τῶν Ἰωαννίνων, τῆς πόλεως ταύτης τῆς ἐλληνικῆς ὅσον καὶ αἱ Ἀθήναι, καὶ εἶπατε ἐὰν ἡ τακτοποίησις τῆς νέας ταύτης χώρας, ἡ κατασκευὴ ὁδῶν καὶ σιδηροδρόμων, ἡ ἐκμετάλλευσις δασῶν καὶ μεταλλείων καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς δὲν ἀπαιτοῦσιν ἡμῖν αἰῶνα χρηστῆς, ὠφελίμου καὶ πραῦντικῆς ἐργασίας.

Ἐν τέλει δὲ λίαν θὰ ἐξεπληττόμην ἐὰν ἡ ἔμφρων καὶ προνοητικὴ Ἀγγλία δὲν κατενόει πόσον ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἀντιπάζωμεν εἰς τὸν Πανσλαβισμόν, τὸν κοινὸν ἡμῶν κίνδυνον, τὸ σφρίγος καὶ τὴν λαμπρὰν ζωτικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀλλὰ σύγγνωτε! Ὀλίγου δεῖν, ἐλησμονοῦν, Κύριε, ὅτι δὲν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀνήκω εἰς τὴν πολιτικὴν ὑμῶν σύνταξιν. Συγχωρήσατε τὴν ἐλευθερίαν, ἣν ἔλαβον, καὶ μὴ ἐκλάβητε αὐτὴν ἄλλως, ἢ ὡς ἀπόδειξιν βαθείας καὶ εὐλικρινοῦς ἐπιθυμίας νὰ παραγκωνίσω ὅ,τι μᾶς διαίρει καὶ νὰ ἐξάρω ὅ,τι μᾶς συνδέει.

Ἀπὸ καρδίας ὑμέτερος.

Ἐν Λονδίῳ 4[16] ἰουνίου. ΕΔΜΟΝΔΟΣ ΑΒΟΥ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΙΚΑΙ

[Ἐκ τῶν τοῦ Eugène Melchior de Vogué.]

Ὁ ἅγιος τάφος.

Ὁ ἅγιος τάφος εἶνε ἡ καρδία καὶ ἀφορμὴ τῶν χριστιανικῶν Ἱεροσολύμων, ἅτινα συμπιέζονται περὶ τὴν παλαιὰν φραγκικὴν ἐκκλησίαν ὡς ἡ μωαμεθανικὴ πόλις περὶ τὸ τζαμίον τοῦ Ὁμάρ. Ὁ εὐρὺς ναὸς ἔμεινεν, ὡς αἱ φραγκικαὶ μητροπόλεις τῶν μέσων αἰῶνων, οἶκος κοινὸς ἔνθα ὁ τε θρησκευτικὸς καὶ ὁ θύραθεν βίος διεξάγονται ἐπ' ἴσης. Περιλειόμενος ὑπὸ τριπλοῦ περιβάλλου μοναστηρίου, ὅτε μὲν εἰσχωρεῖ μέχρις αὐτῶν διὰ τῶν προεκτεινομένων παρεκκλησίων του, ὅτε δὲ διασχίζεται ὑπὸ τῶν κελλίων αὐτῶν, τῶν σκευοφυλακείων, τῶν κοινοβίων. Σύστημα σύνθετον διαδρόμων, παρόδων, κλιμάκων, θυρῶν περιπλέκει τὰς κατοικίας τῶν μοναχῶν πρὸς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ· τὰ ἐκκλησιδῆρια τὰ λελαξευμένα ἐν τῷ βράχῳ, τὰ δωμάτια τῶν φρουρῶν, τὰ διβάνια τῶν Τούρκων φυλάκων, αἱ ἀποθηκαὶ ἐλαιῶν καὶ κηρίων πάντα ταῦτα συγχρούονται ἐν τῷ λιθίνῳ τούτῳ κόσμῳ, ἔνθα ὁ Quasimodo θὰ ἠδύνατο νὰ αναθρέψῃ οἰκογένειαν. Κατανοεῖ τις τοὺς ἁγίους ἀνδρας οἵτινες ἐζήσαν εἰκοσι καὶ τριάκοντα ἔτη χωρὶς νὰ ἐξέλθωσι τῶν τοίχων τούτων.

Ἄς εἰσέλθωμεν λοιπὸν ὀλίγον εἰκῆ, ζητοῦντες τὰς ζωγραφικὰς σκηνὰς, τὰς θλιβεράς ἢ συγ-

κινητικὰς ἀντιθέσεις ἃς παρέχει ἀκαταπαύστως ὁ ναός, τὰς ἐνδομύχους συγκινήσεις ἃς δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ διερμηνεύσῃ χωρὶς νὰ παραγνωρίσῃ τὸ βάθος αὐτῶν. Διερχόμενοι τὴν φιλίαν τοῦ προναοῦ εὐρισκόμεθα ἐν τῷ διβανίῳ τῶν μουσουλμάνων πυλωρῶν, θλιβερόν ἀλλ' ἀναγκαῖον πρόδρομον τοῦ χριστιανικοῦ οἴκου. Εἶνε δὲ πεπιστευμένη ἡ φύλαξις αὐτοῦ εἰς οἰκογένειαν, παρ' ἣ ἢ ἐντολή αὕτη εἶνε κληρονομική. Τρεῖς ἢ τέσσαρες Τοῦρκοι, ὧν ἡ ὄψις εἶνε ἱκανῶς πρᾶθυμος καὶ ὧν ἡ σοβαρὰ ἀπάθεια δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς εὐλάβεια, καπνίζουσι τὰ συρίγγια αὐτῶν, καθήμενοι μ' ἑσταυρωμένους τοὺς πόδας ἐπὶ ψιβάθων.

Διερχόμεθα, τὰ δὲ πρῶτα πρόσωπα ἄτινα συναντῶμεν ἀναγγέλλουσι χριστιανικὴν Βαβυλωνίαν. Πάντες οἱ τύποι τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν διασταυροῦνται ἐνταῦθα, πᾶσαι αἱ ἐνδυμασίαι τῆς ὑδρογείου σφαίρας ἀναμίγνυνται, πᾶσαι αἱ γλώσσαι ἀντηχοῦσιν ἐκεῖ, πάντα τὰ δόγματα τελοῦσιν ἐν τῷ ναῷ τὴν λατρείαν αὐτῶν. Καθολικοὶ, Ὁρθόδοξοι, Ἀρμένιοι, Κόπται, Ἀβισιναῖοι ἔχουσι τοὺς ἰδιαιτέρους αὐτῶν βωμούς· τὰ τιμιώτατα ἱερὰ εἶνε κοινὰ εἰς πάντας, ἀλλ' ἕκαστος λειτουργεῖ κατ' ἰδίαν ὄραν, ἀκριβῶς ὡρισμένην ὑπὸ κανονισμῶν παλαιῶν. Τὸ δὲ πλῆθος συνωθεῖται μάλιστα εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ ναοῦ τοῦ περιλαμβάνοντος τὸν τάφον, ἐν ᾧ τρεῖς μόνον δύνανται νὰ χωρήσωσι ταυτοχρόνως, λίαν στενοχωρούμενοι ὑπὸ τοῦ φύλακος καλογήρου, ὅστις εἰσπράττει πολλὰ πωλῶν κηρία. Ὁ ἀεικίνητος οὗτος φρουρὸς βραχνίζει ἀδιακόπως, ἐξαναγκάζων αὐτοὺς εἰς ἐξοδὸν, τοὺς προσκυνητὰς οἵτινες παραβιάπτουσι τὸ ἐμπόριον αὐτοῦ καθυστεροῦντες ἐν μακρᾷ προσευχῇ. Γυνὴ αἰγυπτίου φελλάχου, περιμένουσα νὰ ἔλθῃ ἡ σειρὰ τῆς, κάθηται ἐπὶ τῶν βηθιδίων θηλάζουσα τὸ βρέφος αὐτῆς, Ἀλβανὸς τις ὑπομένει καρτερικῶς, δάκνων μετ' ὀρέξεως τὸν ἄρτον του. Κιρκάσσιός τις προσπετωκῶς εἰς τὴν γῆν πλῆττει μετὰ ψόφου τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ μετώπου· οἱ φραγκισκανοὶ μοναχοὶ σφύρουσι τὴν μάλλινον αὐτῶν σάγγην· οἱ ὀρθόδοξοι ἱερεῖς συνωστίζονται πολυάριθμοι, λάλοι καὶ πολυπράγμονες. Ἐκ πασῶν δὲ τούτων τῶν καρδιῶν, ἐκ πάντων τούτων τῶν χειλέων μία ἐξέρχεται ἰδέα, μεταφραζομένη εἰς εἰκοσιν ἰδιώματα, διατυπωμένη εἰς ποικίλα καὶ διάφορα σύμβολα.

Ἄν δὲ ὁ φιλόσοφος ἐνασμενίζῃ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ὑπερτέρας ἁρμονίας τῆς ἀποτελουμένης ἐκ πασῶν τούτων τῶν διαφωνιῶν, ἀλλ' ὁ πιστὸς διατίθεται πρὸς λύπην ἐπὶ τῇ θεᾷ τῶν φλογερῶν ἀγῶνων τῶν ἀντιζήλων δογμάτων τῶν καταυλιζομένων ἐν τοῖς διαφόροις μέρεσι τοῦ μνημείου. Τίς περιηγητὴς, θεώμενος τὰς αἰωνίους ταύτας διαφωνίας, δὲν ὠνειρεύθη νὰ ἴδῃ ὅλα τὰ τέκνα τῆς Ἱερουσαλήμ (ἧς τὸ ὄνομα σημαίνει ἐ-

βραῖστι, κατὰ παράδοξόν τινα εἰρωνεῖσαν, «κληρονομίαν τῆς εἰρήνης») παρέχοντα ἐν τῷ πρώτῳ ναῷ τῆς Χριστιανωσύνης τὸ παράδειγμα τῆς ὁμοιοῦς τῆς κηρυχθείσης ὑπὸ τοῦ Κυρίου αὐτῶν; Ὁνειρον λίαν φυσικόν, ἀλλ' οὐτινος τὴν πραγματώσιν δὲν θὰ συγχωρήσωσι ποτε τὰνθρώπινα πάθη τὰ ἐξυπηρετοῦντα τὰ θεϊκὰ πράγματα.— Ἄλλὰ φαντασίαν τινὰ τοῦ οὐρανοῦ τούτου δύναται τις νὰ ἴδῃ κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα, βλέπων τὰ μυστήρια λειτουργούμενα ἐν πάσαις ταῖς γλώσσαις τοῦ κόσμου. Ὁ προσκυνητὴς ὁ διατρέχων τότε τὰ διάφορα ἱερὰ εὐρίσκει μοναχοὺς ὁμιλοῦντας πρὸς τὸν λαὸν συγχρόνως λατινιστῶν, ἰταλιστῶν, γαλλιστῶν, ἑλληνιστῶν, ἀραβιστῶν καὶ ἐν εἴ τι ἄλλῃ γλώσσῃ. Αἱ λιτανεῖαι τῶν διαφόρων δογμάτων τελοῦνται κληρονομικῶς ἐν τοῖς διαδρόμοις τοῦ κτιρίου, αἱ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ χορῷ, ἀπολαμβάνοντι ἐκ κοσμημάτων χρυσοῦν καὶ ἐκ ψηφιδωμάτων, αἱ δὲ τῶν Λατίνων ἐν τῷ προαιωνίῳ σκότει τῷ ἐπικρατοῦντι ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ Βορᾶ. Πολλάκις αἱ εὐσεβεῖς στρατιαί, συναντῶμεναι, παροργίζονται κατ' ἀλλήλων, ἐρίζουσι, συγκρούονται, τὰ δὲ εἰρηνικὰ αὐτῶν σήματα ἐκπλήσσονται ἄγοντα αὐτοὺς εἰς μάχην, καὶ τὸ αἷμα ῥέει ἐπὶ τῶν πολλακίς διὰ τῶν αἰῶνων αἰμαχθειῶν πλακῶν. Κατὰ δὲ τὴν νύκτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου τελεῖται παρὰ τοῖς ὀρθόδοξοις Ἑλλησιν ἡ περιεργὸς τελετὴ τοῦ Ἁγίου Φωτός. Ὁ πατριάρχης, κλειόμενος ἐν τῷ Ἁγίῳ Τάφῳ, μεταδίδει διὰ τοῦ φεγγίτου εἰς τὸ ἀνυπόμονον πλῆθος, τὸ πληροῦν τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς προτεραίας, τὸ νέον φῶς, ὅπερ νομίζεται φερόμενον εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ τινος τῶν ἀγγέλων. Ἐκαστος σπεύδει νὰ νάψῃ ἐν τοῖς πρώτοις τὴν λαμπάδα του ἐκ τῆς οὐρανιας φλογὸς καὶ φεύγει πάραυτα μεταδίδων τὴν προσκύνησιν αὐτῆς εἰς τοὺς οἰκειοὺς αὐτοῦ. Ἐφιπποὶ, ἐλθόντες μακρόθεν, δῆσαντες τοὺς ἵππους των παρὰ τὴν θύραν, ἀναμένουσιν ἵνα μεταγάγῃσι μέρος τοῦ ἁγίου φωτός εἰς τὸ χωρίον των. Μανιώδης παραφροσύνη καταλαμβάνει τὸν παραχθῆδες ἐκεῖνον πλῆθος τῶν Ἑλλήνων, ἄγρια δὲ κραυγαὶ διασειοῦσι τὸν θόλον· εἶνε δὲ σπάνιον τὸ νὰ τελειώσῃ ἡ τελετὴ αὕτη, προφανῆς κληρονομία τῆς θρησκείας τῶν ἐθνικῶν, ἄνευ σοβαρῶν δυστυχημάτων. Ἰδίως ἀναφέρεται ἡ διάσχιμος καταστροφὴ τοῦ 1833, ὅτε ὑπερτριακόσιοι ἀπωλέσθησαν ἐξ ἀποπνιγμοῦ, καὶ ὅτε αὐτὸς ὁ Ἰβραῖμ-Πασσᾶς μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας διεσώθη ἐκ τοῦ αὐτοῦ θανάτου.

Πολλὰ χριστιανικὰ μνημεῖα προκαλοῦσι τὴν ἡμετέραν προσοχὴν κατὰ τὴν ἐξοδὸν ἀπὸ τοῦ Παναγίου Τάφου, πολλὰ πολυτίμητα ἐρείπια. Ἄλλὰ παραλείπω ταῦτα εἰς ἄλλους μάλλον ἐπαύοντας, ἵνα ἀνέλθω τὴν Ὁδὸν τῶν στεγαγμῶν, κυρίαν

ἀρτηρίαν τῆς πόλεως, καὶ τοὺς σταθμοὺς τοὺς ἀνακαλοῦντας τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ. Σταματῶμεν ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἁγίου Τάφου, διερχόμεθα τὸν περιβόλον τοῦ κοπτικοῦ καὶ ἀβυσσινιακοῦ μοναστηρίου, προσερεϊδομένου εἰς τὸν κυκλοτερῆ χορὸν τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν συκῶν καὶ τῶν κάκτων, οἵτινες φύονται πρὸ τῶν ἀθλίων αὐτῶν κελλίων, ὁμοίων πρὸς τὰς πλινθοκτίστους καλύβας τῶν παροχθίων τοῦ Νείλου, περιφέρονται Φελλάχοι, κάτοικοι τῆς Νουβίας, Ἀβυσσίνιοι, ἐπιδεικνύοντες ὅλην τὴν κλίμακα τῶν μελανῶν χρωμάτων, ἀπὸ τοῦ ἐλαιόχρου μέχρι τῆς ἀσβόλης, ὅσα ἀναφαίνονται βαθμιαίως ὑπὸ τὸν ἥλιον ἀπὸ τοῦ Καίρου μέχρι τοῦ Γονδοκόρου. Ὁ δὲ περιηγητὴς, διερχόμενος τὴν αὐτὴν ταύτην, εἶνε ἐλεύθερος, ἂν θέλῃ, νὰ νομίσῃ ὅτι μετετέθη εἰς τοὺς τροπικούς. Οἱ Κόπται μοναχοί, ἐγκεκορυθλημένοι ἐν ταῖς βαμβακαερεῖς κυναοῖς αὐτῶν βράσις, ὑπομνησκουσι τοὺς ἐν Θηβαΐδι προπάτορας αὐτῶν. Οἱ Χριστιανοὶ οὗτοι τῆς Αἰθιοπίας καὶ Αἰγύπτου, οἱ μελανοπρόσωποι ἐκεῖνοι καλόηροι, ἔχουσιν ἀπὸ χρόνων ἀμνημονεῦτων τὰ ἱερά αὐτῶν καὶ τὰς προνομίας ἐν τῷ Ἁγίῳ Τάφῳ. ἔθθα ὅλοι οἱ τύποι τῆς θρησκείας πρέπει νὰντιπροσωπεύονται.

Τὸ τζαμίον τοῦ Ὁμάρ

Τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας ἀφιερῶσαμεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ Χαράμ-εχ-Σερίφ, τοῦ «σептоῦ ἱεροῦ», τοῦ περιβόλου τοῦ περιλαβόντος ποτὲ τὸν ναὸν τοῦ Ἰεχωβά καὶ τανῦν συναθροίζοντος τὰ μωαμεθανικά μνημεῖα, ὧν τὸ κυριώτατον, τὸ τζαμίον τοῦ Ὁμάρ, εἶνε τὸ τελειότατον ἀριστούργημα τῆς ἀραβικῆς τέχνης.

Εἰς τὸ Χαράμ εἰσερχονται διὰ τῆς δυτικῆς πύλης, λεγομένης Βάβ-ελ-Μοχρεμπύ, ἥτοι πύλης τῶν κατοίκων τῆς Βαρβαρίας. Ὑπὸ τὸν θόλον καὶ πρὸ τῆς πηγῆς, κεκοσμημένης μετὰ τῆς ἐξεζητημένης ἰδιοτροπίας τῆς μαυριτανικῆς τέχνης, ἐφοῦρουν ἔτι πρὸ δεκαετίας ἄγριοι Μαῦροι μὲ τὸ γιαταγάνιον ἀνὰ χεῖρας, ἔτοιμοι νὰ ἐκκόψωσι τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀπίστου ὅστις ἤθελε πολμηῆσαι νὰ διαβῇ τὴν ἱεράν φλιάν ἀνευ φερμανίου, ὅπερ σπανίως παρεχωρεῖτο.

Ἄλλὰ σήμερον οἱ Μαῦροι ἐξέλιπον, οἱ δὲ φρουροῦντες ἱμάμαι ἐτισαθεύθησαν ἀπέναντι τῆς ἀξούσης στροφῆς Εὐρωπαϊῶν καὶ τῆς ἀκαθέκτου εὐγλωττίας τῶν βακισίων ἅτινα καταρρέουσι τῶν χειρῶν αὐτῶν δίκην βροχῆς. Μετὰ τὴν διόδον δὲ ταύτης τῆς πύλης εὐρίσκειται τις ἐν τῇ Χαράμ, πόλει ἀγία ἐντὸς τῆς πόλεως τῆς κοινῆς, ἧς κατέχει σχεδὸν τὸ τέταρτον. Κατέχει δὲ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Ἀμωρεία, πρὸς μὲν βορρᾶν ἐξομαλυνθέντος δι' ἰσοπεδώσεως, πρὸς δὲ νότον ἐπιμκυνθέντος δι' ἐπιχωμάτων. Αἱ γιγάντειοι ἐργασίαι τῶν βασιλέων τοῦ Ἰουδα κατέστησαν τὴν κορυφὴν ταύτην ἰσόπεδον, ἔχον μῆ-

κος μὲν περὶ τοὺς 500 πόδας, πλάτος δὲ περὶ τοὺς 300.

Τὸ τετράγωνον τοῦτο περικλείεται ἐντὸς περιβόλου τειχῶν ἀρχαίων, ὅστις συνεχίζεται πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ τείχους τῆς πόλεως, πρὸς δὲ βορρᾶν ἐνοῦται μετὰ τοῦ πύργου τῆς Ἀντωνίας, τῆς παλαιᾶς ῥωμαϊκῆς ἀκροπόλεως. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ὄροπεδίου τούτου δεύτερον ἰσόπεδον, ὅπως ἐστρωμένον διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, ὑποθαστάζει τὸ τζαμίον τοῦ καλίφου Ὁμάρ, ὅπερ κατέχει ἀκριβῶς τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὑπερέχει τῆς κρηπίδος ταύτης, μετὰ μεγαλείου ἀσυγκρίτου γινόμενον ὁρατὸν ἐκ πάντων τῶν σημείων τοῦ ὀρίζοντος τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἦττον παντὸς ἄλλου ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ θίξω θέμα ἐξαντληθὲν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ Ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ δὲν θὰ ἐπιχειρήσω νὰ φηγηθῶ καὶ πάλιν τὴν μεγαλοπρεπῆ διάταξιν τοῦ ὀραίου τούτου τζαμίου τοῦ Ὁμάρ, τὰς ἀκτινοβολήσεις τοῦ φωτός ἐπὶ τῶν περιβόλων αὐτοῦ καὶ τὴν ἀενάως νέαν πανήγυριν ἣν τοῦτο παρέχει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Διαθλώμενον καὶ ἀλλοιούμενον διὰ θυρίδων ὑελίνων σοφῶς κατεσκευασμένων καὶ ὅτε μὲν ζωपुरούμενον ὑπὸ τῶν κρυσταλλίνων ψηφίδων τῶν μωσαϊκῶν καὶ τοῦ χρυσοῦ τῶν ὀροφωμάτων, ὅτε δὲ ἀμυδρούμενον ὑπὸ τῆς σκιάς τῶν ἐκ πορφυρίτου κιδόνων καὶ τῶν περσικῶν ταπήτων, παρέχει θέλγητρα ἰσχυρότατα, οἷων στεροῦνται καὶ αἱ μεγαλοπρεπέσταται τῶν παρ' ἡμῖν ἐκκλησιῶν.

Ἦρας ὅλας διήλθον ἐν ἐκστάσει παρακολουθῶν τὰς ἀντανακλάσεις τοῦ φωτός, ἐν ᾧ ἠρώμην τῶν συναξαρίων ἅτινά μοι διηγεῖτο ὁ ἱμάμης περὶ τῆς πέτρας τοῦ Σακρά, τοῦ παλαιοῦ τούτου θυσιαστηρίου ὀλοκαυτώματος, ἀπαρρῶγος βράχου, παρατετριμμένου καὶ διεσθαρμένου ὑπὸ τοῦ χρόνου, ὅστις εἶνε ἀνδρῶμενος ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ γυμνότητι ἐν μέσῳ τῶν πολλῶν ἐνταῦθα πολυτίμων ὕλων τῶν καλλιτεχνικῶς ἐξεργασμένων ἢ χεῖρ τοῦ Δαυὶδ λέγεται ἐγγίσσασα αὐτὸν καὶ ὑπὸ τῆς χειρὸς τῶν ἀγγέλων κρατεῖται ἀνηρητημένως ἀνωθεν τῆς ἀθύσου.

οἱ Ἰουδαῖοι.

Ὁ παράδοξος οὗτος ἔχει τὴν χάριν νὰ παρέχῃ ἐν αὐτῷ ὁ σύγχρονος βίος ἀδιακόπως τὸν εὐγλωττον ὑπομνηματισμὸν τῆς παρελθούσης ἱστορίας, τὴν δι' εἰκόνων παράστασιν τῶν σκέψεων ἃς ἐμπνέει αὕτη ἡ ἱστορία. Τούτου ἔσχον σήμερον νέον δείγμα μεταβαίνων νὰ ἴδω τοὺς Ἰουδαίους θρηνοῦντας παρὰ τὸν τοῖχον τοῦ ναοῦ, περιεργον θέαμα ὅπερ τὰ Ἱεροσολύμα ἐπιφυλάσσουν εἰς τὸν ξένον καθ' ἐκάστην Παρασκευῆν.

Τὸ περιτείχισμα τοῦ Χαράμ, τὸ πρὸς Ἀνατολὰς, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς πόλεως καὶ παρὰ τὴν

γέφυραν τῶν Μακκαβαίων, διετηρήθη ἐφ' ὕψους μέγα οἶον ὑπῆρχε κατὰ τοὺς ἀπωτάτους χρόνους ὅτε ὁ Ἰσραὴλ κατεῖχεν ἐν εἰρήνῃ τὴν πόλιν τοῦ Δαυὶδ· σύγκριται δ' ἐκ σειρῶν πετρῶν παμμεγίστων, ἐξεχουσῶν βαθυμηδὸν πλειότερον ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ἔχει ὄψιν παρατετριμμένην καὶ σεβασμίαν. Τὸ ἤρειπωμένον τοῦτο μνημεῖον ἢ παράδοσις ἀποδίδει πιθανώτατα πάντων εἰς τὸν βασιλέα Σολομῶντα. Μεταξὺ δὲ τοῦ τείχους τούτου καὶ τῶν νεωτέρων καλυβῶν ἀφείθη διάδρομος, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, εἰς οὓς ἢ εἰς τὸν πρόναον εἰσόδος εἶνε ἀπηγορευμένη αὐστηρῶς, ἠγόρασαν παρὰ τῶν Τούρκων ἀντὶ χρημάτων τὸ δικαίωμα νὰ ἔρχονται καὶ κλαίωσιν ἐπὶ τὰ ἔρειπια τῶν μνημείων τῶν ἑαυτῶν προγόνων.

Γίνεται δὲ τοῦτο παρ' αὐτοῖς κατὰ παράδοσιν παλαιάν, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐπὶ Τίτου διασποράς. Οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ Πέρσαι, οἱ σταυροφόροι ἀλλεπαλλήλως εἰσέποαζαν ἐκ τῆς ἐθνικῆς ταύτης εὐλαβείας τῶν Ἰουδαίων φόρον βαρὺν, οἱ δὲ φιλοχρήματοι προγεγραμμένοι ἐπλήρωσαν αὐτὸν κατ' ἀκολουθίαν εἰς τοὺς ἀλληλοδιαδόχους δεσπότης τοῦ πατρῶου αὐτῶν κλήρου, τιμῶντες πλείονος ἢ τὸν ἴδιον χρυσὸν τὴν ἄφατον χαρὰν τοῦ θίγειν τὰ λείψανα τοῦ μεγάλου αὐτῶν βασιλέως καὶ τὴν πύλην τοῦ πατρῶου περιβόλου ὅθεν ἐκδιώκονται. Ὁ ἅγιος Ἰερώνυμος μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ἔθους τούτου ἐν τινι τῶν ἐπιστολῶν του. «Θὰ ἴδῃτε αὐτόθι τὸν πενήθηρ τούτον λαὸν ἐρχόμενον καὶ θρηνοῦντα ἐπὶ τῶν ἔρειπιῶν τοῦ ναοῦ του» ἔγραψεν. Ἐκεῖ μεταβάς ἔμελλε φιλόσοφος τις νὰ διαλογισθῇ τὴν ἐπίμονον ζωτικότητα τῶν θρησκείων καὶ τὴν μυστηριώδη ἀποδοκιμασίαν τῆς ἑβραϊκῆς οἰκογενείας.

Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ γιγαντείου τείχους, πρὸς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν λίθων, ἧς τοῦ ὕψους μόλις ἐφικνοῦνται αἱ κεφαλαί, συνωστίζεται πλῆθος πυκνὸν καὶ καλύπτει τὰς λατρευτὰς πέτρας δι' ἀσπασμῶν, θωπειῶν καὶ δακρύων. Καὶ τινες μὲν φέρουσι τὴν ἐγχώριον στολὴν, μετὰξίνα ποδήρη ἐνδύματα λαμπρῶν χρωμάτων, ἀλλὰ τὸ μέγιστον πλῆθος, Ἰουδαῖοι ἐκ Πολωνίας, Ῥωσίας, Βλαχίας φέρουσι τὴν ἀνεκδιήγητον ἐκείνην ἐνδυμασίαν ἧτις ἐξέπληξεν ἡμᾶς τὰ μέγιστα ἐν Σαφὲδ ὅπου εἶδομεν αὐτὴν τὸ πρῶτον. Καὶ αἱ γυναῖκες δὲ, περιβεβλημέναι τοὺς λευκοὺς αὐτῶν πέπλους, μετέχουσι τῶν εὐλαβῶν τούτων θρηνηθῶν.

Ἴδετε αὐτοὺς πάντας, ἑκατοστίας ὄλας, περισφιγγοντας τὰς πέτρας διὰ τῶν γαμψῶν αὐτῶν χειρῶν, ταλαντεύοντας τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ σῶμα κατὰ τὰς ἐρρυθμοὺς κυμάνσεις τῆς ἀνατολικῆς προσευχῆς, ψαλμωδοῦντας διὰ φωνῆς ὀξείας τοὺς θρήνους τῶν προφητῶν ἢ λιτανείας ἐν τῷ ἀγροτικῷ γερμανικῷ ἰδιώματι. Ἔστιν

ὅτε τὸ ἄσμα καὶ αἱ δονήσεις τῆς κεφαλῆς καθυσχυάζουσιν, ἔπειτα δ' ἐπὶ τῇ κραυγῇ τοῦ κορυφαίου ἢ μακρὰ σειρὰ τῶν ὑπεστρωμένων σισύρα πιλίσκων, τῶν σαρικίων, τῶν εὐρωπαϊκῶν πύλων ἀρχίζει πάλιν νὰ κατέρχεται καὶ νὰ αναβαίνει μετὰ κινήσεων κυμάτων μαινομένων. Πολλοὶ κλαίουσιν ἀληθῶς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ καὶ σκληροῦ τείχους τοῦ καλύπτοντος αὐτοῖς τὴν θέαν τοῦ ὄρους Ἀμωρείας καὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ Σολομωντείου ναοῦ. Ὁ μουσουλμάνος ὁ μεταβαίνων πρὸς προσευχὴν εἰς τὸ τζαμίον καταρᾶται τοὺς μυκτηριζομένους τούτους Παρίας, οἱ δὲ περιηγηταὶ οἱ ἐλθόντες πρὸς διασκέδασιν ἀνακαγχάζουσιν ἐπὶ τοῖς κωμικοῖς ἐπεισοδίοις τῆς σκηνῆς ταύτης· ἀλλ' ἐκεῖνοι, μένοντες ἀπαθεῖς ὑπὸ τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ὕβριν, ρίπτουσι κάτωθεν βλέμμα κατὰ μεστον μίσους εἰς τὸν ἄπιστον καὶ ἐξακολουθοῦσιν, ἄνευ περισπασμοῦ τινος τῆς διανοίας, τὴν θρηνώδη αὐτῶν μνημόσυνον ἑορτήν.

Οἷκτος ἀρρητος καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν τοῦ θεατοῦ ἐπὶ τῇ θεᾷ τῆς αἰωνίου ταύτης δυστυχίας, τοῦ πατριωτισμοῦ τούτου τοῦ μὴ ἐξασθενοῦντος, καίπερ μὴ τρεφομένου. Ἡ καρδιά σφίγγεται καὶ ὁ νοῦς ταρασσεται. Τίς ἱστορικὴ ἐπαγωγὴ θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ κατὰ τὴν παραδοξίαν καὶ τὸ ἀπίθανον τὸ πραγματικὸν τοῦτο γεγονός, τὴν ἐμφάνισιν, λέγω, τοῦ ἀυθίου τούτου λαοῦ ὅστις ἐπανέρχεται ἐκ τῶν μυθῶν τῶν μυθικῶν αἰώνων εἰς τὸ μέσον τοῦ νεωτέρου βίου, ὡς τὸ φάσμα τοῦ Bar-Gioras ἐν μέσῳ τῶν Ῥωμαίων, ἵνα καταρασθῶσι κακουργίαν ἔχουσαν ἡλικίαν διςχιλίαν ἐτῶν, ἵνα δεκθῇ καὶ θρηνησῇ, μετὰ πάθους ἐσαεὶ νέου, ἐν γλώσσῃ ἐκλιπούσῃ, ἐπὶ τῶν ἔρειπιῶν ναοῦ ἀφιερωμένου εἰς λατρείαν νεκρᾶν ;

Ἀπέναντι πάντων τῶν κλάδων τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας, ὡς ὁ Ἰσμαὴλ ἀπέναντι τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἢ Ἰουδαϊκῆ φυλῆς μισουμένη καὶ ἀποκεκλεισμένη ζῆ μόλις ἐν τῇ ἀθλιότητι αὐτῆς, καίτοι ὑπάρχουσι τινα καθιδρύματα θρηνηόμενα εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τῶν ἐν Εὐρώπῃ πλουσίων ὁμοθηρῶν της.

Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀγνοοῦμενοι καὶ περιφρονοῦμενοι καίπερ ὄντες πολυάριθμοι, ἐγκεκλεισμένοι ἐν συνοικίᾳ πνιγηρᾷ καὶ ἐν συναγωγαῖς σκοτειναῖς, ἐκδιωκόμενοι ἐκ πάντων τῶν μερῶν τῶν καθηγιασμένων ὑπὸ τῆς Γραφῆς, τοῦ Εὐαγγελίου ἢ τοῦ Κορανίου, τρέφουσιν εἴπερ τινὲς ἄλλοι ἀξιώσεις μέλλοντος καὶ τὴν πεποίθησιν ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως. Ἀφικνοῦνται ἐκ πάντων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, παράδοξοι οἶους ἀπειράθην νὰ εἰκονίσω αὐτοὺς, μετὰ τῆς αὐτομάτου κανονικότητος τῶν μεταναστευόντων πτηνῶν, ἵνα προσθέσωσι τάφους εἰς τὰ μνήματα τὰ προγονικά. Ἀριθμὸς τις θὰ παράσχη ἰδέαν τινὰ

τῆς ἀριθμητικῆς αὐτῶν σημασίας, ἧτις ἐλαχίστην ἔχει ἀναφορὰν πρὸς τὴν θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτῶν σημασίαν, ἧτις εἶνε οὐδαμινή τις. Ἐκ τῶν κατοίκων τῶν Ἱεροσολύμων, οἵτινες ἀναβαίνουν εἰς 26,000 ψυχῶν περίπου, οἱ Ἰουδαῖοι εἶνε 14,000, ἧτοι υπερβαίνουν τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ. Τὸ δὲ ὑπόλοιπον τῶν κατοίκων συνίσταται ἐξ 7 ἢ 8,000 χριστιανῶν καὶ 4 ἢ 5,000 μωαμεθανῶν, ὧν οἱ πλείστοι εἶνε Βεδουῖνοι τῆς ἐρήμου ἢ πολῖται Ἀραβες, οἱ δὲ λοιποὶ Τοῦρκοι ὑπάλληλοι καὶ στρατιῶται.

Οἱ μωαμεθανοὶ αἰροῦνται ἡσυχῶς ὑπὲρ τὰς ἄλλας συστάδας, θεωροῦντες καὶ οὗτοι τὰ Ἱεροσόλυμα ὡς πόλιν ἱερὰν, τιμῶντες τὸν προφήτην ἐν τῷ Χαράμ, καλοῦντες τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν προσευχὴν ἐκ τοῦ ὕψους τῶν κωδωνοστασίων μετασκευασθέντων εἰς μιναρέδες, ἐπιτηροῦντες τοὺς χριστιανούς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἄτινα παραχωροῦσιν αὐτοῖς, παρεμβάλλοντες ἐν αὐτοῖς τὸ ἀδιαφιλονεικῆτον αὐτῶν κῦρος, στοιχεῖον ἰσορροπίας ἀναγκαῖον, λίθον ἀκρογωνιαῖον ὅστις συνέχει τὴν συναρμογὴν ὑλῶν ἑτερογενῶν καὶ ἐμποδίζει τὴν κατάλυσιν αὐτῶν ἐν ἀναρχίᾳ καὶ αἵματι.

Οἱ Ῥῶσοι.

Σήμερον μετέβημεν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν Ῥωσικῶν καθιδρυμάτων, ἀπεχόντων δέκα λεπτὰ ἀπὸ τῆς πύλης πρὸς τὴν λεωφόρον τὴν ἀγούσαν εἰς Ἰόππην τῆς Συρίας. Ἐξ οἰουδήποτε σημείου τοῦ ὀρίζοντος καὶ ἂν παρατηρήσῃ τις τὰ Ἱεροσόλυμα, τὸ ὄμμα προσελκύεται καὶ καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ λευκοῦ τούτου ὄγκου τοῦ ἐπιστέφοντος τὸν δυτικὸν λόφον, ὑπερκειμένου ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἐπιμηκνυομένην κατὰ τὴν βᾶσιν τοῦ λόφου ἐκείνου.—Εἰς τε τὸν κατερχόμενον ἐκ Ναπλουζῆς (Νεαπόλεως) ὡς καὶ εἰς τὸν ἐξ Ἰόππης ἀναβαίνοντα ἡ ἐκκλησία αὕτη ἢ ὑπὸ οἰκῶν περιστοιχισμένη εἶνε ἡ πρώτη ἐμφανιζομένη εἰς τὸν περιηγητὴν, ὡσεὶ τις σκοπὸς ἢ φρουρὸς τῆς πόλεως· μᾶλλον δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ σταυροῦ καὶ τῆς σημαίας τῶν τσάρων θὰ διδάξωσιν αὐτὸν ὁ πλοῦτος καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν οἰκοδομῶν τούτων τὴν ἐθνότητα εἰς ἣν ἀνήκουσιν.

Ὁ πρόξενος, κατοικῶν ἐν τινι κομψῇ ἐξοχικῇ οἰκίᾳ ἐκτισμένην ἐν τῇ συστάδι τῶν οἰκοδομῶν τούτων, ὑποδέχεται ἡμᾶς μετὰ φιλοφροσύνης καὶ δεικνύει ἡμῖν ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ μετὰ ἀρεσκείας εὐνοήτου τὸ ἔργον τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ὀξύνουσαν τῶν συμπολιτῶν του· οὐδὲν λείπει ἀπὸ τῆς μικρᾶς ταύτης μοσχοβιτικῆς πόλεως, περιεχούσης νοσοκομεῖον ἐξήκοντα κλινῶν, ἐγκαταστημένον ἐν πάσῃ δαφιλείᾳ καὶ ἀνέσει, φαρμακεῖον, ξενῶνα κατὰ τὴν παλαιὰν σημασίαν τῆς λέξεως, οἶκον προωρισμένον διὰ πτωχοὺς προσκυνητὰς μετὰ δωματίων κομφοτέρων προωρισμένων διὰ τοὺς εὐπορωτέρους περιηγητὰς, παρεκκλησίον ἐσωτερικόν,

ἐκκλησίαν μεγάλην καὶ ὠραίαν, παραρτήματα πολυπληθῆ. Ἴατροί, φαρμακοποιοί, νοσηλευταί, κυραὶ νοσοκόμοι ἀναμένουσι τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἀπόρους. Δὲν δύναμαι νὰ διεξέλθω διὰ μακρῶν τὰ πολλὰ καθ' ἕκαστα εὐεργετήματα, μαρτυροῦντα χεῖρα γενναίαν τε καὶ προβλεπτικὴν· ἐκ πάντων δὲ τούτων ἐμποιεῖται ἐντύπωσις ἀκατανίκητος δυνάμεως, πλοῦτου, καρτερίας καὶ ζωτικότητος ἧτις ὀρθῶς κατανοουμένη χρησιμεύει ἔν' ἀποδόσῃ εἰς τὰ ἐλάχιστα πράγματα ἅπασαν αὐτῶν τὴν ἀξίαν καὶ τὸ ὕψιστον αὐτῶν διάφρον. Λέγουσιν ὅτι ἡ Ῥωσία ἤδη κατάρυξεν ἡ, ὀρθότερον εἰπεῖν, ἔσπειρε τέσσαρα ἐκατομμύρια ἐν τῷ ἀγρῷ τούτῳ, ὅστις δὲν θὰ μείνῃ ἀργός. Παραβάλετε τὸ ποσὸν τούτο πρὸς τὰς ὀλίγας χιλιάδας φράγκων ἃς ἀποστέλλουσι τὰλλα κράτη εἰς τοὺς δημοθῆσκους αὐτῶν καὶ συμπεράνατε ἐντεῦθεν περὶ τῆς ἰσχύος τῆς ἐνεργείας τῆς ἐκατέρωθεν ἐπιτελουμένης.

Καὶ ταῦτα μὲν πάντα οὐδὲν εἶνε ἔτι, εἶνε μόνον τὸ διάγραμμα· ἂν δὲ παρατηρήσωμεν τοὺς παραδόξους ξένους τοὺς ἀναμενομένους ἐν ταύτῃ τῇ κατοικίᾳ, ἐκπλησσομεθα, ἡ, μᾶλλον εἰπεῖν, καταπτησσομεθα κατὰ τρόπον ὅλως ἄλλοτον.

Οὐδὲν δύναται νὰ καταστήσῃ ἐννοητὸν εἰς τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν, τὴν ὅλως ἀθήη τοιούτων ἐντυπώσεων, τὸ ρεῦμα πυρετώδους εὐλαβείας τὸ ῥίπτει εἰς τὴν ἀγίαν Γῆν 3 ἢ 4,000 προσκυνητῶν Ῥώσων καθ' ἕκαστον ἔτος. Ἴνα κατανοήσωμεν τὴν εἰρηνικὴν ταύτην σταυροφορίαν, πρέπει νὰ ἀναμνησθῶμεν τῶν ἀφορμῶν τῆς ἀδιαφθόρου πίστεως, τῶν προμάχων τῆς καθολικῆς Εὐρώπης ἐν Ἀνατολῇ, τῶν συντρόφων Πέτρου τοῦ Ἐρμηίτου, τῶν προδρόμων ἐκείνων τῶν σταυροφόρων, οἵτινες ἀφικνοῦντο πεζοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα, φέροντες διὰ χειρῶν τὴν ὀδοπορικὴν βακτηρίαν, ἐκ τῶν μυγῶν τῆς Φλάνδρας ἢ τῆς Βρετανίας. Ἐντεῦθεν οὐδὲν δύναται κάλλιον τοῦ θεάματος τούτου νὰ βοηθήσῃ ἡμῖν εἰς ἀποκατάστασιν τῶν ἱστορικῶν ἐποχῶν. Ἰπὸ πολλὰς ἐπόψεις ὁ Ῥωσικὸς οὗτος λαὸς εὐρίσκειται ἀκόμη ἐν ἡ καταστάσει οἱ πατέρες ἡμῶν κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα, ἐν τῇ αὐτῇ βαθμίδι ἰσχυροῦ ζήλου καὶ ἀπλότητος. Βοηθούμενος δὲ ὑπὸ κυβερνήσεως ἧτις μεριμνᾷ περὶ τῆς χρησιμοποίησεως τοιούτου μοχλοῦ, κινεῖται κατὰ περιόδους ἐν ταῖς μυχοῖς τῶν ἐκτεταμένων αὐτοῦ χέρσων δίκην μεταβάσεώς τινος πτηνῶν τοῦ Βορρᾶ. Ὁ ἀγρότης τῆς Μικρᾶς λεγομένης Ῥωσίας, ὁ μουζικὸς τῆς Μόσχας, ὁ δουλοπάροικος τῆς Σιβηρίας, ὁ Κιοκάσσιος τῶν χριστιανικῶν τοῦ Καυκάσου ἐπαρχιῶν, ὁ Βούλγαρος τοῦ Δουνάβεως, οἱ ἔμποροι τοῦ Νότου ἢ τοῦ Ἀρχαγγέλου συνεννοῦνται ἐν Ὀδησσῷ, ἔνθα τὰ ἀτμόπλοια παραλαμβάνουσι αὐτοὺς δωρεὰν καὶ μεταφέρουσιν εἰς Ἰόππην. Ἐκείθεν δὲ πορεύονται πεζῇ, ψάλλοντες ὕμνους, τὴν μακρὰν ὁδὸν τὴν ἀγούσαν διὰ τῶν ὀρέων εἰς

τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ γίνονται οἱ πλείστοι δεκτοὶ ὑπὸ τῆς κοινότητος. Εἶδον αὐτοὺς ἐν τῷ ξενῶνι, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν καὶ πολλάκις πρὸ πάντων ἐν τῷ Ἀγίῳ Τάφῳ φέροντες τὸ ἔθνικόν αὐτῶν καλπάκιον, ἐγκεκροδύλμηνοι ἐξ εὐαισθησίας πρὸς τὸ ψῦχος ἐν τοῖς μακροῖς αὐτῶν ἐνδύμασιν, ἐκβάλλουσιν ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ ἱεροῦ τὰς μεγάλας αὐτῶν ὑπὸ τῶν χιόνων ἠρυθριασμένας ἐμβάδας, γονυπετοῦσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους σταυροκοπούμενοι ἐπανειλημμένως καὶ ἄρχονται δεήσεων θερμοτάτων. Οὐδὲ πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν τοὺς σχηματισμοὺς τούτους ἀντὶ τῶν μηχανικῶν ἐπιδείξεων τῆς παρ' Ἑλλησι λατρείας. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ἐμβλέψωμεν εἰς τὰς φυσιογνωμίας ἐκείνας ἐφ' ὧν τὸ αἶσθημα ἐκδηλοῦται μετὰ τοῦ νεαλοῦς ἐκείνου καὶ τῆς ἀπλοικῆς σκαιοτήτος τῶν ἀγαλμάτων ἐν τοῖς γοθικοῖς ἡμῶν ναοῖς, εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνους τοὺς φλογεροὺς ὑπὸ τὴν μακρὰν κόμην τὴν καθειμένην βοστρυχηθὸν ἐπὶ τοὺς ὤμους, ἵνα καταλάβωμεν ἐν αὐτοῖς φλόγα πίστεως ἀληθινῆς καὶ ἀπειρου. Πολλοὶ δ' αὐτῶν δὲν θεωροῦσι τὴν προσκυνητικὴν αὐτῶν πορείαν περατωθεῖσαν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀλλὰ συνεχίζουσιν αὐτὴν μέχρι τοῦ Σινᾶ ἀψφουῦντες δὲ τῶν κόπων καὶ τῶν κακουχιῶν πορείας πολυμήνου ἐν ταῖς ἀραβικαῖς ἐρήμοις, ἀπέρχονται ἔν' ἀσπασθῶσι τοὺς βράχους οὐς ἔθηκε τοῦ Μωϋσέως ἡ ῥάβδος.

Ἐντεῦθεν κατανοεῖται τί δύναται νὰ παρᾶσχη δύναμις τοιαύτη, σοφῶς ἀναπτυσσομένη καὶ διευθυνόμενη, ἂν προστεθῶσιν εἰς τὸν θρησκευτικὸν τοῦτον ἐνθουσιασμὸν αἱ ιδιότητες τῆς πειθαρχίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ αἵτινες ἐξέπληξαν ἡμᾶς ἐν τοῖς πλείστοις τούτων τῶν ἀνθρώπων. Λέγουσιν ἐν ἐχυτοῖς ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ὄρια τεθειμένα εἰς τὴν δυνατὴν ἐνέργειαν χειρὸς ὑπερετουμένης ὑπὸ ὄργανον οὕτω θαυμασίον· θὰ ἦτο δ' ἀληθῶς χρεῖα φρονήσεως ὑπερανθρώπου ἵνα οἱ ἰσχυρότεροι ἀποφύγῃσι τὸν πειρασμὸν νὰ ποιήσωσι κατάχρησιν τῆς δυνάμεως ταύτης. Ἐχουσι σήμερον τετρακισχιλίους προσκυνητὰς, θὰ ἔχωσιν αὖριον τεσσαρακοντάκις χιλίους, ἂν θελήσωσιν, ἂν δύνανται νὰ δώσωσιν αὐτοῖς κατοικίαν καὶ τροφήν. Λαὸς ὀλόκληρος θὰ ἔλθῃ ἐπὶ τοῦτον τὸν λόφον, πειθήνιος, ἀφωσιωμένος, ἐνζήλος· καθ' ἣν δ' ἡμέραν θελήσωσιν, ἅμα λέξει μιᾶ, ἅμα νεύματι ἐνὶ θᾶ ὀρμήσῃ εἰς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἀγίου Τάφου μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου, μετὰ τῆς αὐταπαρνήσεως μεθ' ἧς καὶ οἱ σύντροφοι Γοδοφρείδου τοῦ ἐκ Βουιλλῶνος. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τοιαύτης τινὸς ἐνδεχομένης ἐκδιάσεως ἢ βραδεία ἀλλ' ἔντονος ἐνέργεια τῆς μεγάλης ταύτης ἠθικῆς κινήσεως θὰ ἐπενεγκῇ οὐχ ἥττον ἀποτελέσματα σπουδαῖα. Οὐτῶ δὲ ὁ διερχόμενος τὰς ὠραίας ταύτας αἰθούσας, θαυμάζων τὰς μηρικὰς μερίμνας τῆς Ἑωσίας ὑπὲρ τῶν τέκνων αὐτῆς καὶ τὰς θυσίας ἃς ἀναλαμβάνει, αἰσθάνεται

διὰ πάντων τούτων τὸν ὄργανισμὸν σπερμάτων γονίμων, ἀντίστασιν τινὰ ἀκάθεκτον καὶ ἔχουσαν δύναμιν τοῦ θραυεῖν βράχους, οἷονεῖ τινὰ φρικασμὸν ὑπόκωφον σπαρτῶν ὄρμαζόντων.

“ὦ βίος ἐν Ἱεροσολύμοις.

Θὰ ἤθελον ὅμως, πρὶν ἢ καταλείψω τὰ Ἱεροσόλυμα, νὰ συνοψίσω τὴν φυσιογνωμίαν τῆς παραδόξου πόλεως καὶ τὴν ἠθικὴν αἴσθησιν ἣν ἐμποιεῖ. Ἐπέμνησα ἤδη τὴν θλιβεράν αὐτῆς καὶ ἐρημικὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν. Ἠσθάνθη ὅτι ὁ ἐν αὐτῇ βίος εἶνε πως παλινδρομικός τις, ἀνερχόμενος εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους διὰ τῶν ερείπιων τῶν παρελθόντων αἰῶνων ἅτινα διηγούνται τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως. Ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις περιδιαβάζων, καὶ ἐλάχιστα δεδιδαγμένος ἂν τύχῃ, περιερχόμενος τὴν πόλιν ταύτην τὴν σταματήσασαν ἐν τῷ χρόνῳ, ἀποχωρίζεται φυσικώτατα ἐκ τῶν συγχρόνων σκέψεων καὶ συγκοινωνεῖ οἰκείως μετὰ τῶν Ἰουδαίων, τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν σταυροφόρων, οἵτινες εἶνε οἱ μόνοι λαλοῦντες ἐν τῇ σημερινῇ σιγῇ.

Ἀλλὰ τοῦ πτώματος τοῦ κειμένου ἐν τούτῳ τῷ τάφῳ ἐπέζησεν ἡ ψυχὴ. Ἄν πάντες οἱ θόρυβοι τῶν καθ' ἡμᾶς πόλεων σιγῶσιν ἐν ταύτῃ, ἂν λείπουσιν ἐνταῦθα πάντες οἱ οὐσιώδεις ὄροι τῆς ὑπάρξεως τῶν ἄλλων πόλεων, ὑπάρχει ὅμως μία τις τῶν τάσεων τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἣτις ἀνεδείχθη ἐνταῦθα μετὰ δυνάμεως μοναδικῆς, ἣτις ἐπ' ἰδίᾳ ὡφελεία ἀπεξένωσε τοὺς κατοίκους ἀξένους τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τῆς σπουδῆς πάσης ἄλλης σκέψεως. Ἴνα δὲ κατανοήσῃτε πῶς ἡ τάσις αὐτῆ καταλαμβάνει τὴν ὑμετέραν ἐνταῦθα ψυχὴν, καταστρέφουσα πᾶσαν ἄλλην μερίμναν, πρέπει νὰ παιτήσῃτε ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων μεταβολὴν ἐντελῆ τῶν συνηθειῶν αὐτοῦ, τῶν συμφερόντων καὶ τῶν τρόπων τοῦ βλέπειν καὶ αἰσθάνεσθαι. Τὸ δὲ κοινωνικὸν τοῦτο στοιχεῖον ὅπερ παρ' ἡμῖν μὲν ὀλονὲν σμικρύνεται, παρεχομένης αὐτῷ θέσεως ὀσημέραι γλισχροτέρας, ἀλλ' ὅπερ διετηρήθη ἐν Ἱεροσολύμοις, καταπνίγον πάντα τὰ ἄλλα, εἶνε τὸ στοιχεῖον τὸ θρησκευτικόν.

Τὸ ἐμπόριον, ὁ πλοῦτος, αἱ τέχναι, αἱ μεγάλαι αὐταὶ μερίμναι πάσης συνελεύσεως ἀνθρώπων, ἐνταῦθα ὑφίστανται μόνον διὰ τὰς πρώτας ἀνάγκας καὶ τὰ ἔργα τῆς ἐλεημοσύνης. Ἡ γεωργία εἶνε ἄσημος μέχρι γελοιοῦτητος, τὸ δὲ ἐξαγόμενον προῖον τῆς χώρας εἶνε μόλις ὀλίγοι σάκοι ἐλαιῶν. Τὸ δὲ ὑπὸ τινῶν Εὐρωπαίων ἐπιδιωχθὲν σχέδιον περὶ σιδηροδρόμου ἐνοῦντος τὴν Ἰόπην μετὰ τῶν Ἱεροσολύμων ἐνανάγησε καὶ θὰ ναυαγήσῃ πάντοτε διὰ τὸ ἀδύνατον τῆς συντηρήσεως τῆς γραμμῆς ταύτης, οὐχ ἥττον δὲ καὶ τὴν ἰδέαν ἠθικῆς τινοῦ ἀποδοκιμασίας, διεγειρομένης ὑπὸ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου ὀνομάτων καὶ ἰδεῶν ὁμοῦ ἀντιφερομένων.

Ἐν ᾧ δὲ καὶ ἡ μικροτάτη κάμη τῆς Ἀνατο-

λῆς, καταβιβρωσκομένης σήμερον ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς κολληβιστικῆς καπηλείας, ἔχει τὸ γραμμικιστήριον αὐτῆς ἐν τινι χανίῳ ἢ καφενεῳ, τὰ Ἱεροσόλυμα δὲν ἔχουσι τοιαύτην λέσχην· Ἐβληνες δὲ καὶ Ἰουδαῖοι ζῶσιν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, ὡ τοῦ θαύματος, χωρὶς νὰ πραγματεύωνται. Ἡ δὲ ἡδονὴ εἶνε ἔτι μᾶλλον τῆς ἐργασίας ἐξωρισμένη ἐκ τῆς ἀγίας πόλεως· τὸν παρελθόντα γειμῶνα θελήσας ὁ πρόξενος τῆς Ῥωσίας νὰ τελέσῃ μικρὸν τινα χορὸν εἶδε τὴν ἰδέαν αὐτοῦ κακιζομένην ὡς τερατώδη.

Ἰπείκοντες εἰς τὴν πίσιν τῆς γενικῆς ταύτης ἀτμοσφαιρας κατέχονται πάντες ὑπὸ συστολῆς τῶν πράξεων καὶ λόγων, οἰοῦντι κατειλημμένοι ὑπὸ πένθους τινὸς κοινού· περιπατοῦσι καὶ λαλοῦσιν ἐν τῇ ὁδῷ ὡς εἰ εὐρίσκοντο ἐν ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ νὰ συλλογισθῶσι δὲ δύνανται τὰς διασκεδάσεις τῶν ἡμετέρων πόλεων, ἅς πᾶς τις θὰ ἐξεπλήσσετο εὐρίσκων ἐνταῦθα. Δὲν ὑπάρχουσι δὲ ἄλλα συμφέροντα τοπικὰ πλὴν τῶν συνδεομένων μετὰ τῶν θρησκευτικῶν ζητημάτων, ἄλλαι στάσεις πλὴν τῶν ἐξεγειρομένων παρὰ τὸν Ἅγιον Τάφον, ἄλλαι πνευματικαὶ ἀσχολίαι πλὴν τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὸν προσηλυτισμὸν καὶ τὰς θεολογικὰς ἐρεῦνας.

Σ. Π. Α.

Ἀποδημία εἰς ἐν μεταλλεῖον τῆς
ΣΙΒΗΡΙΑΣ

Κλιτὺς αὐχμηρὰ καὶ ἄδενδρος ὑψηλοῦ ὄρους καὶ εὐρὺ χάσμα. Δυσὸδῃ μιάσματα ἐξατμίζονται, γλοιώδης δὲ ὑγρασία ἐσχημάτισε μικρὸν τέναγος, ὅπερ ἡ χιὼν περικυκλῶνει διὰ φαιού κρασπεδάματος. Ἀντικρὺ, σταθμεῖει Κοζάκων φρουρά.—Ἐχουσι πενιχρὰν καλύβην ὡς κατάλυμα, μικρὸν δὲ ξύλινον κρηπίδωμα, ἐφ' οὗ ὑψοῦνται ἐναλλάξ μαῦροι καὶ κίτρινοι πάσσαλοι πρὸς ἐπιστήριζιν τῶν τουφεκίων, προεξέχει εἰς τὴν πεδιάδα.

Ἐπέδειξα τὴν ἄδειάν μου εἰς τὸν ἀποσπασματάρχη, ὅστις μοι ἔδωκεν ὁδηγὸν καὶ διὰ τοῦ δακτύλου μοι ἔδειξε τὴν εἴσοδον τοῦ ὄρυγματος.

Καταδύομαι ὑπὸ τὸν θόλον στενοῦ καὶ σκοτεινοῦ διαύλου καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐξακολουθῶ νὰ κατέρχωμαι. Εἶνε ὑγρὸν καὶ ὀλισθηρὸν τὸ ἔδαφος, οἱ τοῖχοι ἀπολούουσιν ἀπεριγράφτον τι ὑγρὸν, κρᾶμα βορβορίου καὶ ὕδατος σαπροῦ. Τὸ ψῦχος μὲ διαπερᾶ, τὸ δὲ σκότος καὶ τῆς νυκτὸς μελάντερον, δεινῶς προσβάλλει καὶ ἐπισκοτίζει τοὺς ὀφθαλμούς μου. Καταβαίνω τροχάδην, ὁ δὲ σύντροφός μου μὲ δυσκολίαν μὲ ἀκολουθεῖ. Ἐχὼ ὡς ὁδηγὸν τῆς πορείας μου φῶς ὑποτρέμον, τὸ ὅποιον διακρίνω εἰς τὸ ἄκρον τοῦ διαύλου. Τὸ ἔδαφος καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον βορβορώδες καὶ ὀλισθηρὸν, φρικίαισιν δὲ μοι ἐμποεῖ ὁ ἀπαίσιος ἦχος, ὃν ἀποδίδουσι τὰ ὑποδήματά μου κολ-

λῶντα ἐπὶ τοῦ πηλοῦ. Τέλος φθάνω εἰς τὸ τέρμα· ἔκει σιδηρὰ κιγκλῖς, ἔχουσα κοκκίνας τὰς ῥάβδους ὑπὸ τῆς σκιωρίας καὶ ὑπερμεγέθη κρεμαστά κλειθρα μὲ ἀπαίσιον τριγμὸν ταλαντευόμενα, μοὶ ἐμποδίζει τὴν δίοδον. Ὁ φύλαξ ἅμα τῇ ἐπιδείξει τῆς ἀδείας μου μετὰ κόπου σύρει τὴν κιγκλιδωτὴν θύραν.

Ἡ αἴθουσα, εἰς ἣν εἰσδύω εἶνε εὐρεῖα καὶ γαμηλὴ, φωτίζεται δὲ δι' ἀμφιβόλου φωτὸς ὑπὸ χαλκίνης λυχνίας κρεμαμένης ἀπὸ τῆς ὀροφῆς. Ἡ αἴθουσα αὕτη εἶνε ἐξαντληθὲν λατομεῖον, χρησιμεῖον ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς κατοικίαν τῶν ἐξοριστῶν ἐργατῶν. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ διαφαίνονται εἰς τοὺς τοίχους τῆς αἰθούσης ἀκανόνιστα ὀρύγματα γενόμενα πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ μετάλλου, πάντα δὲ σχεδὸν ταῦτα τὰ ὀρύγματα ἔχουσι τὸ σχῆμα παστῶν θαλάμου καὶ ἐντὸς αὐτῶν κοιμῶνται οἱ κατάδικοι. Ἡ γῆ ἐν ἡμικυκλικῷ ὅλῳ σχηματίζει τὴν ὀροφήν· παντοῦ χῶμα, οὐδαμοῦ δὲ θύρα ἢ παραθύρα.

Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἄρρητος σωρὸς σαπρῶν ἀγύρων καὶ κοπρίας ἀποτελεῖ τὴν κλίνην, ὅμοια δὲ ἄχυρα ὀλίγον παχύτερα χρησιμεύουσιν ὡς προσκεφάλιον. Οὐτε κάθισμα βλέπεις οὔτε τράπεζαν, μόνον εἰς μίαν γωνίαν ἐν χρυσοῦ πλαισίῳ τῆς Παναγίας τὸ εἰκόνημα. Διήλθον τὴν αἴθουσαν ταύτην, τὸν ἐλευσινὸν τῶν καταδίκων κοιτῶνα καὶ ὑπερβάς καὶ ἄλλην κιγκλιδωτὴν θύραν εἰσέδουσα εἰς διάυλον ὀλίγον εὐρύτερον τοῦ πρώτου, ἐνθα ὁδηγοῦσι τὸν ὁδοιπόρον εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ὀλίγου λυχνίαι ἐνθεθεμῆναι εἰς κόγχας ὠρυγμένας ἐν τῷ τοίχῳ.

Διελθόντες καὶ τοῦτον τὸν διάυλον ἐφθάσαμεν εἰς εὐρυτάτην αἴθουσαν φωτιζομένην ὑπὸ δάδων ἐκ πισσασφάλτου ἐμπεπηγμένων ἐν τοῖς τοίχοις. Ἐν τῇ αἰθούσῃ ἔκειν ὑπῆρχον σκοτεινὰ τινα ἀνοίγματα ἄγοντα ἄγνωστον ποῦ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τρία θρανία. Τὸ φῶς ἐπέπιπτεν ἄνωθεν ἐξ ὀρυγματος τῆς ὀροφῆς, τὸ φῶς δ' ἐκείνο μινυμένον πρὸς τὸ τῶν δάδων ἀπεταχθέν ὠχρὰν καὶ πένθιμον λάμψιν. Ἰδὼς πανταχόθεν ῥέον ἐσχημάτιζε πηλόν, ἐξ οὗ τὰ πάντα ἐχραίνοντο καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀκαθαρσίας ταύτης ἀνεστρέφετο ὄμιλος ἀνθρώπων ῥυπαρῶν, πωγωνοφόρων, μαύρων. Εἶχον χλωμὴν τὴν ὄψιν καὶ τὸ μέτωπον πελιδνόν, ἐρυθρούς, αἱματόεντας καὶ πρησιμένους τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ λύπη καὶ ὁ καπνὸς εἶχον ἀποσβολῶσι τὰ βλέφαρά των, ἦσαν μαῦρα καὶ γυμνὰ τὰ κορυμῖα των καὶ ἐπ' αὐτῶν διεφαίνοντο κυανὰ τῆς μάστιγος τὰ ἔχνη. Τὰ στόματά των ἦσαν διάστροφα καὶ διαρκῶς τὰ συνέστελλεν ἡ ὀδύνη· εἶχον φρίσσουσαν τὴν κόμην καὶ αὐχμηρὸν τὸν πώγωννα. Σατανικὴν ἀληθῶς συναυλίαν ἀποτελοῦσιν οἱ κτύποι τῆς σφύρας καὶ οἱ κτύποι τῆς μάστιγος. Ἀκούεις ἐκεῖ κλαυθμούς καὶ λυγμὸς κατασθυνομένους, τὸν ἦχον, ὃν ἀποδίδει ἡ γῆ καταρρέουσα εἰς χῶμα